CZU: 821.135.1(478).09-1
https://doi.org/10.52505/lecturi.2025.07.16

AUTENTICITATEA POETICĂ: ÎNTREBĂRI ȘI METODOLOGII DE CERCETARE

Cristina DICUSAR
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu Hasdeu”
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-6480-994X

Rezumat. *Articolul investighează modalităţile de producere*, *receptare şi evaluare a autenticităţii literare și propune axe operaţionale de evaluare a autenticităţii împreună cu un cadru metodologic bazat pe antropologia literară şi critica retorică. Punctul de plecare îl constituie întrebarea-matrice*: *Ce condiţii trebuie să îndeplinească un text poetic contemporan pentru a declanşa o experienţă estetică percepută drept autentică? Din această interogaţie*, *cercetarea desfăşoară trei direcţii complementare*: (*A*) *contextualizarea istoric-culturală*; (*B*) *analiza experienţei cititorului*, *articulată prin triada rezonanţă–provocare–expresie distinctă*; (*C*) *examinarea practicilor de scriere autentică*/*autenticistă*, *unde textul funcţionează ca spaţiu de co-creaţie între autor şi limbaj articulat pe triada experienţă – voce – transparenţă afectivă. Metodologic*, *studiul tinde să combine observaţia participativă textuală*, *etnografia comunităţilor poetice şi critică retorică. Concluziile preliminare afirmă caracterul relaţional şi contextual al autenticităţii*, *disting autenticismul ca posibil regim autonom în câmpul literar postoptzecist şi argumentează relevanţa abordării literare antropologice pentru înţelegerea poeziei contemporane.*

Cuvinte-cheie: *autenticitate*, *autenticism*, *antropologie literară*, *regim de relevanţă*, *critică retorică*, *observaţie participativă textuală*, *comunităţi discursive și de receptare.*

Poetic Authenticity: Research Questions and Methodologies

Abstract. *This article examines the ways poetic authenticity is produced*, *perceived*, *and assessed*, *and proposes a set of operational spectres for evaluating authenticity alongside a methodological framework grounded in literary anthropology and rhetorical criticism. The inquiry begins with a central question*: *What conditions must a contemporary poetic text meet to trigger an aesthetic experience perceived as authentic? From this starting point*, *the article develops three complementary directions*: (*A*) *historical-cultural contextualization*; (*B*) *analysis of the reader’s experience*, *articulated through the triad resonance-challenge-distinctive expression*; *and*

(*C*) *examination of authentic*(*ist*) *writing practices*, *where the poem functions as a co-creative space between author and language*, *structured by the triad experience–voice–affective transparency. Methodologically*, *the research offers to combine textual participant observation*, *ethnography of poetry communities*, *and rhetorical criticism. Preliminary conclusions affirm the relational and contextual nature of authenticity*, *identify autenticism as a possible autonomous regime within the post-1980 Romanian literary field*, *and demonstrate the relevance of an anthropological approach to contemporary poetry.*

Keywords: *authenticity*; *autenticism*; *literary anthropology*; *regime of relevance*; *rhetorical criticism*; *textual participant observation*; *receptive and discursive communities.*

Cum putem cerceta *expresiile autenticității în poezia română postoptzecistă*? Ce întrebări ar ajuta demersului nostru? Ce metode şi cadre teoretice pot susţine descrierea şi delimitarea autenticităţii literare?

Articolul urmărește două obiective: (1) identificarea a două întrebări privind autenticitatea literară. Prima întrebare va avea rolul de întrebare-cadru, menită să structureze celelalte tipuri de întrebări posibile care se pot referi la cercetarea expresiilor autenticității în poezie; iar cea de-a doua este ceea ce Umberto Eco ar numi „titlul secret" al lucrării (2015, p. 108) – întrebarea care să contribuie cel mai mult la structurarea cercetării; (2) argumentarea alegerii metodelor și teoriilor principale.

(1) Întrebările cercetării. Întrebarea inițială pe care am ales-o – cea al cărei scop va fi să structureze celelalte întrebări – poate fi formulată astfel: **Ce condiții trebuie să îndeplinească un text poetic contemporan pentru a deveni obiectul unei experiențe estetice autentice?** Această întrebare – inspirată din *Esteticheskie Fragmenty* de Gustav Shpet (1989) – va ancora întregul nostru parcurs decizional cu privire la cercetarea pe care o propunem. De ce tocmai această întrebare? În egală măsură am putea întreba: Ce anume împiedică un text poetic contemporan să devină obiectul unei experiențe estetice autentice? Ce fel de experiențe estetice pot fi declanșate de un text poetic și care dintre ele sunt autentice? Poate un poem să fie considerat autentic fără ca cititorul să perceapă autenticitatea lui? Cum poate experiența estetică a cititorului să modifice sensul intenționat al unui text poetic contemporan? ș.a. Fiecare dintre aceste întrebări posibile poate să devină una dintre căile care vor face posibilă structurarea cercetării, cu toate acestea, preferința pe care o avem pentru întrebarea cea dintâi poate fi motivată prin faptul că este o întrebare care se referă, în mod pozitiv, atât la textul poetic, condițiile în care acesta este produs și receptat, cât și la experiența estetică propriu-zisă.

Întrebarea centrală se poate ramifica în trei direcții și întrebări complementare:

Întrebarea-matrice	**Ce condiții trebuie să îndeplinească un text poetic contemporan pentru a deveni obiectul unei experiențe estetice autentice?**	**Ancorează întreaga cercetare**
Direcția A	Care sunt **condițiile de expresie** ale poeziei române postoptzeciste și rolul autenticității în acest cadru?	Contextul istoric-cultural
Direcția B	Cum recunoaștem (și cum ne pregătim/ne antrenăm să citim) poezia autentică? Cum se produce senzația de autenticitate la lectura de poezie?	Mută accentul pe experiența estetică, somatică și afectivă a lectorului.
Direcția C (focalizată în cercetare)	Cum se scrie poezia română postoptzecistă? Ce atitudini și practici presupune scrisul autenticist?	Permite analiza relației pe care o are autorul (/comunitatea discursivă) cu textul și contextul scriptural, dar și cu receptorul (/comunitatea receptivă).

Precizez că nu îmi propun să ofer aici răspunsuri la întrebările formulate, ci mai curând să trasez câteva considerații preliminare cercetării.

Direcția A. Care sunt condițiile de expresie ale poeziei române postoptzeciste? Ce semnificații și ce rol are autenticitatea în cadrul acestor condiții?

A spune că o operă literară este „autentică", fără a ne referi la contextul scrierii, lecturii sau apariției acesteia, implică o falsă stabilizare a unui proces relațional. Așa cum subliniază Galin Tihanov prin noțiunea de *regimuri de relevanță*, o operă este apreciată ca semnificativă și valoroasă doar în măsura în care corespunde unui ansamblu de condiții culturale, istorice și instituționale prezente la un moment dat.

„Prin „regim de relevanță" […] înțeleg modul predominant de a apropria (atât de a interpreta, cât și de a utiliza) literatura într-o societate, la un moment dat. Orice astfel de regim sau mod de lectură se află în competiție cu altele, iar într-un anumit moment istoric există o constelație de regimuri diferite, modelate de o multitudine de factori (sociali și instituționali, factori care țin de acumularea și distribuirea cunoașterii disciplinare etc." (Tihanov, 2019, p. 20) (*trad. n.*).

Autenticismul (distinct de autenticismul interbelic sau cel optzecist) poate fi formulat atât ca ***un regim de relevanță distinct***, care constă în producerea unui tip de poezie care să prioritizeze performarea autenticității, care să sune „direct", „sincer", „personal", fără a purta masca literarității (adică fără a trata limbajul poetic ca „limbaj" special în sine, ci mai curând ca limbaj obișnuit, dar *utilizat* într-un fel special). Autenticitatea poetică, tratată ca regim distinct de relevanță, ar consta în favorizarea confesivității, oralității, utilizarea narațiunii, a unui ton diaristic sau a unui ritm „post-narativ", care „desface" o narațiune (de aici și ștergerea graniței dintre genuri, caracteristică nouăzeciștilor români), precum și minimizarea estetizărilor sau a afectării excesive, pentru a obține efectul de „prezență vie" a textului pentru cititor și de expunere a unei relaționalități radicale a textului. Din punct de vedere al autenticismului (estetic), putem identifica câteva axe relevante:

Autor - Text	**Interioritate vs. Exterioritate**	în ce măsură poezia este alimentată de o trăire a autorului?
	Asumare vs. Neasumare a vocii	cât de bine se conturează o voce recognoscibilă și asumată?
	Determinare vs. Indeterminare afectivă	cât de clar e ce simte și în ce stare se află subiectul poemului? Ce riscă și ce relevă vocea poetică? Cât de mult se expune?
Text - Cititor	**Surpriză vs. Previzibilitate**	cât de zguduitor sau plictisitor și plin de clișee este textul?
	Transparență vs. Opacitate stilistică	cât de ușor se poate recunoaște / regăsi un cititor în acest text? cât de direct e limbajul vs. cât de afectat și stilizat e?
	Limbaj expresiv vs. Limbaj neutru / rece	cât de încărcat afectiv e limbajul? Poemul are un limbaj neobișnuit, încărcat emoțional? Sau un limbaj distant?

Pe de altă parte, ***autenticitatea*** poate fi tratată ca ***valoare care traversează mai multe regimuri de relevanță literare***. Ea se poate manifesta în poezia politică/ideologică feministă și/sau queer, ca negociere a unei voci care distonează cu experiența unei tradiții patriarhale heteronormative; sau în poezia ca divertisment și/sau terapie individuală sau colectivă (Tihanov, 2019, p. 23); sau în poeticile precarității și muncii – valorizate în contextul reevaluării relației dintre muncă,

identitate și supraviețuire; sau poeticile actuale care continuă direcții mai vechi, prin *asemănări de familie*, poetici moștenite, în care ceea ce este considerat „autentic" este o continuare / reactualizare a unor vechi poetici, de exemplu, poeții ivănescieni (Iustin Panța, Radu Vancu), arghezieni (Judith Meszaros), barbieni (Emilian Galaicu-Păun) etc. Toate aceste formule nu sunt „autentice" în sine, ci își dobândesc autenticitatea în funcție de modul în care răspund și satisfac cerințele timpului lor, iar autenticitatea poate fi definită, astfel, în sens larg, ca o capacitate de a satisface o nevoie etică și estetică. Din punctul de vedere al autenticității ca valoare intrinsecă a textului, identificăm aceste axe:

Motivația scrierii	Textul e scris din necesitate sau e un exercițiu formal?
Detalii vii vs. detalii decorative/ false	Textul „minte" în detalii? Conține detalii trăite sau fabricate?
Deschidere vs. închidere	Cât de deschis interpretării și relaționării este textul? Incită discuții?
Acțiunea textului	Cum acționează textul? Ce rămâne după el? Cât timp durează ceea ce rămâne?

Direcția B. Cum recunoaștem (și cum ne pregătim/ne antrenăm să citim) poezia autentică? Lectura unui text pe care îl percepem ca autentic produce o serie de senzații și emoții care ne informează, dincolo de orice argumente estetice, despre autenticitatea lui. Totuși, nu rareori, intensitatea emoției este confundată cu autenticitatea. Există texte care ne impresionează la prima lectură, dar care, la o recitire ulterioară, își pierd capacitatea de a ne atinge afectiv. Ceea ce diferențiază textele autentice de cele neautentice este tocmai traseul prin care acestea generează emoții și senzații: un traseu neașteptat, care surprinde și înnoiește, provocând cititorul dincolo de reacția emoțională de moment, dar și persistând în reacția pe care o provoacă.

Putem spune că textul literar este autentic în măsura în care satisface în noi, adică în comunitatea de receptori cărora li se adresează, o anumită nevoie estetică, etică, afectivă, epistemologică etc. Cu alte cuvinte, este un text care ne mulțumește (Wittgenstein). Această „mulțumire" nu presupune o simplă confirmare a așteptărilor, ci o relație în care textul ne implică activ în *forma* sa *de viață*. Ipoteza noastră este că un text autentic (în relație cu cititorul său) întrunește aceste trei calități simultan: 1. textul rezonează cu modul nostru de a gândi și de a ne raporta la realitate, validându-ne într-un mod care nu înseamnă neapărat aprobare, ci recunoaștere; 2. textul ne provoacă epistemologic și afectiv,

contestând modurile noastre de receptare și interpretare și extinzându-le; 3. textul se distinge printr-un mod propriu, inconfundabil, de *utilizare* a limbajului (fie el vizual sau verbal/auditiv): chiar dacă nu are un limbaj propriu, distinct de celelalte, poezia activează un *regim expresiv* al limbajului, o utilizare orientată spre expresie și semnificație afectivă.

Cercetarea autenticității textului literar din punctul de vedere al reacției cititorului sau comunității receptive implică, întâi de toate aplicarea metodologiei dezvoltate de critica receptării și experimente pe cititori concreți de poezie, sau grupuri concrete de cititori, clasificați conform competențelor de lectură, a expunerii anterioare la poezia contemporană. Cercetarea autenticității din perspectiva receptorului, ceea ce ar impune o metodologie mai puțin practicată în contextul academic în care mă aflu, din acest motiv am optat pentru o abordare diferită.

Direcția C. Cum se scrie poezia română postoptzecistă? Ce atitudini și practici presupune scrisul autenticist? Dacă lectura unui text autentic presupune o deschidere din partea cititorului, scrierea unui text autentic implică, în mod complementar, o implicare totală din partea autorului. A scrie autentic nu înseamnă neapărat a fi confesiv sau (auto)biografic, ci a rămâne fidel unei tensiuni experiențiale, care să fie locuită de expresia textuală: a scrie atât *despre* ceva, dar și a avea o anumită *atitudine detașată* față de textul tău. Relația dintre autor și text nu este una de dominație sau de exteriorizare a unui conținut interior preexistent, ci una de co-creație: textul îl modelează, în același timp, pe cel care îl scrie: „Artistul este originea operei, opera este originea artistului" (Heidegger, 2002, p. 1) (*trad. n.*).

Pentru autor, scrierea autentică este adesea o încercare de a articula ceva ce nu poate fi spus altfel decât prin acel text anume. Nu este vorba de transcrierea sau traducerea unei emoții, ci de deschiderea mai multor tipuri de posibilități de locuire într-o experiență. Autenticitatea poate ține de mai multe capacități ale textului de a satisface niște necesități resimțite de autor: textul ca strategie mnemonică de păstrare, prin limbaj, a unei fascinații față de o experiență; crearea unui spațiu pentru celălalt în limbaj; posibilitatea înlocuirii, prin limbaj, a unei experiențe traumatice prin rescrierea ei sau cel puțin înlocuirea expresiei durerii și traumei prin cuvinte; sau crearea unui spațiu de desfășurare și experiment pentru sine și propria voce poetică; sau un angajament etic prin plasarea vocii poetice în celălalt pentru a putea mărturisi o nedreptate de orice tip etc.

Nevoile pe care autorul le satisface prin text sunt relevante pentru cercetarea autenticității, dar ele trebuie susținute de o tehnică poetică riguroasă. În ceea ce privește relația autor-text, plecăm de la trei ipoteze care pot susține apariția autenticității: 1. textul este hrănit de o experiență reală a autorului; 2. vocea

textuală este recognoscibilă și asumată; 3. textul lasă să se întrevadă, fără a explicita sau numi, starea afectivă, emoţiile și atitudinea eului poetic.

(2) Metode și teorii

Poemul este o rețea de semnificații și structuri care prind cititorul și autorul – inclusiv în rețelele și structurile contextuale, aflate în afara textului propriu-zis, dar conștientizate în text – și îi oferă adăpost temporar, un „ecoton" (zonă de tranziție dintre două comunități ecologice vecine diferite, care este inclusivă pentru ambele comunități). În acest sens poate fi utilă perspectiva ***antropologiei literare***, care pune accentul pe contextul socio-cultural, pe rolul comunității discursive și a celei de receptare în procesul de receptare și producere a unui text literar *autentic*, dar și pe funcțiile pe care literatura le îndeplinește la un moment dat în anumite comunități. Această abordare permite o relație vie cu „obiectele" cercetării – expresiile discursive ale autenticității poetice – care, dat fiind că sunt într-o continuă schimbare și negociere, au nevoie de instrumente de cercetare care să le acomodeze caracterul instabil. În cazul poeziei române postoptzeciste (1990 – prezent), o perspectivă literară antropologică ar putea deschide mai multe posibilități de cercetare a modurilor prin care diferite promoții poetice și-au articulat autenticitatea în raport cu transformările istorice majore: tranziția postcomunistă, emergența erei digitale și crizele recente (sociale, ecologice, identitare). Abordarea antropologică este relevantă deoarece poezia este văzută ca un act cultural prin care autorii își exprimă identitatea și valorile. Comunitatea literară devine, astfel, un teren de investigare antropologică, asemenea unui „trib", care funcționează după anumite reguli prescrise. Wolfgang Iser, în *Prospecting*: *from reader response to literary anthropology*, argumenta că literatura are o dimensiune antropologică. Conform lui Iser, omul se află în permanentă încercare de a se lua în primire pe sine, iar literatura devine indispensabilă în a construi o punte între aceste două condiții, cea de „a fi, dar de a nu se avea pe sine", astfel, literatura răspunde unei nevoi antropologice, prezentă din cele mai vechi timpuri. Iser susține că literatura oferă un spațiu de explorare a posibilităților umane și a modurilor în care ne imaginăm pe noi înșine, completând demersul antropologic clasic (care studiază practici și instituții) cu înțelegerea produselor imaginare ale culturii (Iser, 1989, p. 213). El vede actul lecturii ca pe o interacțiune între text și cititor ce generează semnificație, iar în extensie, ca pe un mod în care societatea își proiectează și negociază valorile și experiențele. Există mai multe metode care pot fi adaptate din antropologia clasică la studiul literaturii și care pot fi relevante în cercetarea de față: observația participativă, etnografia etc.

Metodele de cercetare principale ale atitudinilor față de scris ale autorilor se bazează pe teoriile antropologiei literare, teorii care se află la intersecția dintre

studiul literar, estetică, filosofie și etnografie. Dintr-o listă de posibilități de cercetare antropologice, putem să alegem, în primul rând, ***observația participativă textuală***, care implică o situare a cercetătorului „de partea autorului" și o lectură „congruentă", nu una în răspăr. Astfel, pornind de la această atitudine, este util să privim poezia și prin prisma *criticii retorice* (Foss, 2018), tratând poemul ca pe un discurs persuasiv. Analiza retorică ne ajută să identificăm aceste strategii și să înțelegem cum anume limbajul poetic *construiește* impresia de autenticitate.

Edward Schiappa, în *Defining reality*: *definitions and the politics of meaning*, argumentează că disputele de definiție nu sunt chestiuni abstracte de dicționar, ci probleme retorice și politice – adică modul în care definim un termen precum „autenticitate" are consecințe asupra felului cum percepem realitatea: „The categorizing function of language is a form of persuasion; different terminologies prompt us to perceive the world in different ways" (2003, p. 115). Astfel, este important să vedem cum este definită autenticitatea în cadrul fiecărei promoții despre care vom scrie. În manifestele anilor 2000 sau în textele teoretice ale autorilor optzeciști și douămiiști, putem observa o preocupare meta-discursivă de a (*re*)*defini literatura*, iar o preocupare centrală a fost inclusiv definirea a *ce e poezia autentică* sau cine este *eul autentic* din text. Observația participativă textuală, dar și critica retorică ne invită să privim manifestele, prefețele, interviurile poeților ca părți integrale ale operei autorilor. Însă și textele literare pot conține astfel de mize și unele dintre ele pot fi citite asemenea unor „manifeste" sau *ars poetica*, unde autorul își exprimă atitudinea față de practica literară și față de poezie.

Concluzii preliminare:

1. **Autenticitatea este relațională, nu esențială.** Niciun poem nu este „autentic" printr-o trăsătură internă; statutul său depinde de acordul (mereu negociat) între contextul literar, regulile actuale de utilizare a limbajului poetic, comunitatea discursivă, autorul, intenția auctorială, cititorul și comunitatea de receptori.

2. **Autenticitatea ține de valorile textului, iar autenticismul poate funcționa ca regim de relevanță distinct**. Poezia postoptzecistă privilegiază vocea directă, oralitatea, diarismul și minimalizează estetizarea tocmai pentru a genera efectul de „prezență vie"; axe operaționale precum interioritate/exterioritate sau transparență/opacitate permit măsurarea acestei performări a autenticității.

3. **Criteriul de recepție: triada rezonanță – provocare – expresie distinctă**. Un poem ar putea deveni autentic pentru cititor dacă: 1. validează o experiență recognoscibilă; 2. o extinde prin surpriză cognitiv-afectivă; 3. o transmite printr-un regim expresiv singular.

4. **Criteriul de producție: triada experiență – voce – transparență afectivă**. Un poem ar putea deveni autentic pentru autor dacă 1. textul vine dintr-o experiență

reală; 2. vocea auctorială este recognoscibilă; 3. textul este transparent și relevă, expune atitudinile și vulnerabilitățile autorului.

Metodologie: antropologie literară + critică retorică. Observația participativă textuală, analiza paratextelor (manifeste, interviuri) și disecarea strategiilor persuasiv-retorice oferă instrumentele adecvate pentru a surprinde autenticitatea „în lucru". Metodele propuse vor fi demonstrate ulterior, într-o cercetare separată, pe un corpus amplu de poeme postoptzeciste.

Referinţe bibliografice:

1. ECO, Umberto. *How to write a Thesis.* The MIT Press, Cambridge, Massachusetts: 2015.
2. FOSS, Sonya K. *Rhetorical Criticism*: *Exploration and practice.* Waveland Press: 2018.
3. HEIDEGGER, Martin. *Off the Beaten Track.* Cambridge University Press: 2002.
4. ISER, Wolfgang. *Prospecting*: *From Reader Response to Literary Anthropology.* Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1989.
5. SCHIAPPA, E. *Defining Reality*: *Definitions and the Politics of Meaning.* Carbondale, IL: Southern Illinois University Press, 2003.
6. SHPET, Gustav. *Esteticheskie fragmenty.* Pravda: 1989, [e-book].
7. TIHANOV, Galin. *The Birth and Death of Literary Theory*: *Regimes of Relevance in Russia and Beyond.* Stanford, CA: Stanford University Press: 2019.

Notă: Articol elaborat în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică", Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu" al USM.